

была принята и уписана, которого мы, вряд, принявши под. едним титулом датою, у книги уписати велілисмо, а уписуючи слово в слово так в собі маєт:

Я, Александер Колковец...(далі йде текст листу о. Олександра від 7.11. 1676 р., який наводиться вище – Ю.М.)

Которий лист за поданием оного до книг земских мозирских ест принят и уписан. С котрого и сей випис под печатми владовыми и с подписом руки писарской монастыреви Видубицкому ест видан. Писан у Мозыру.

Корикговавал Лаврінович”.

(НБУ – ІР – Ф.160. – № 244. – Арк. 358-358 зв. Наприкінці документу копійстом намальоване два кола, в середині яких написано: "місто печати" і дописано "С подлиним сводил иеромонах Иларион")

*протоієрей Юрій МИЦИК
І. Ю. ТАРАСЕНКО*

З листів волинського православного духовенства до професора І. І. Огієнка (1921 – 1922 рр.)

В результаті пошуків в архівах Канади у 1999 і 2004 рр. одного з авторів даної статті було виявлено чимало цікавих документів з українських православних Церков в Україні і Канаді. Зокрема велику увагу викликав фонд митрополита Іларіона (Огієнка) в архіві консисторії УПЦ в Канаді (Вінніпег). На підставі цих джерел було здійснене публікацію цілого тому кореспонденції митрополита (1), не рахуючи статей. У 2014 р. інший автор працював у цьому ж архіві і нині готується до друку другий том кореспонденції. В ході опрацювання архівних матеріалів вдалось виявити трохи листів волинського духовенства міжвоєнної доби до професора Огієнка (тоді ще світської особи). Це листи писані Олексієм Громадським (1882-1943) (тоді ще архімандритом і ректором Крем'янецької духовної семінарії, пізніше – єпископом ПАПЦ) та Діонісієм (Валединським) (1876-1960) (єпископом, пізніше архієпископом Волинським у 1919-1923 рр., а з 1923 р. – предстоятелем ПАПЦ).

Найцікавішим є лист архімандрита Олексія, тоді ще й ректора Крем'янецької духовної семінарії (до речі листи зайвий раз свідчать про значення цього центру православ'я на Волині). У ньому дана висока оцінку богослужбових книг в перекладі Огієнка (про це ж свідчить і лист владики Діонісія), говориться про святкування річниць з дня народження Т.Г. Шевченка, прислання Огієнком семінаристам української богослужбової літератури з поясненнями як самого архімандрита Олексія, так і видатного українського історика Церкви Василя Біднова (1874-1935). Але найбільший інтерес викликає стисла історія мощей св. великомучениці Варвари, причому говориться про зберігання їхньої частини в Луцьку, Москві, на Афоні.

У другому листі єпископ Діонісій звертається до Огієнка як до міністра сповідань УНР і погоджується висвятити в священники Івана Губу (1885-1966). Останній був учасником українських визвольних змагань, потім священником на Волині і єпископом УАПЦ формації 1942 р. під іменем Ігор. У третьому листі (авторства Діонісія) містяться не тільки висока оцінка художніх й богослужбових книг Огієнка, але й сухі розрахунки щодо реалізації останніх. Врешті в останньому листі, написаному самим Огієнком очевидно до владики Олексія, йдеться про контакти Огієнка з тодішнім митрополитом ПАПЦ Юрієм (Ярошевським).

В публікації зберігаємо авторський правопис і тільки в окремих випадках ми незначно його скоригували, наблизивши до сучасного. Якщо лист являє собою машинопис, але містить також фрагменти, написані автором від руки, то вони підкреслені нами.

1) Листування митрополита Іларіона (Огієнка). – К., 2006. – 566 стор.

* * *

№ 1
1922, березня 4. – Лист архімандрита
Олексія (Громадського).

“4 березня 1922 р[оку] Б[ожого].

Високоповажаний Іване Івановичу!

З великим задоволенням і радістю одержав я “Службу Божу”. Дозвольте принести Вам мою щирю і глибоку подяку за пам'ять і увагу до мене. Приложу усі сили, оскільки це від мене буде залежати, щоби якнайскорше скористувати Вашу славу і незабутню в історії працю. В Тарасів день ми брали вже заупокійну ектенію з Вашого

служебника, а з Вербниці в монастирі має співати український хор. Можу порадувати Вас, що “вимовляє” вже і наш архидіакон.

Кішківський вже неділя, як священиком.

А тепер дозвольте перейти до завдання про св. великомученицю Варвару. Признання, що мої поіски не мали успіху, а тільки Владико знайшов дещо у св. Димитрія Ростовського (четьї-мінеї).

“Св. Варвара почила в 306 р. в м. Ліюполі – Антіохійського патріархату, де були поховані і честніі останки її. Потім мощі св. Варвари були перенесені на Україну в Київ, коли київські князі були в особо свіцьких відношеннях з грецькими царями і брали собі в жони їх сестер та дочок. Згідно “сказаній” написаних в 1670 році ігуменом Київського Михайлівського Златоверхого монастиря о. Феодосієм Сафоновичем, мужем достойним довір'я, це було за великого князя Святополка Ізяславича, во святім хрещенню Михаїла, першою жінкою якого була грецька царівна Варвара, дочка візантійського імператора Алексія Комнина. Перед своїм від'їздом з Царьгорода до Києва, царівна Варвара упросила свого отця дарувати їй мощі св. Варвари, які і привезла з собою до Києва. Муж її в. к. Михаїл-Святополк, вистроївши в 1108 у Києві кам'яну церков во ім'я св. Архістратига Михаїла, заступника свого, с “честію” положив в тій церкві св. мощі великомучениці.

В час находу на Київ татар, з Батием на чолі, св. мощі великомучениці були заховані церковнослужителями в тайному місці під ступнями кам'яної сходні (лестница), ведучої на верх храму. Після многих літ по наході Батия св. мощі, по благословенню Божому, були найдені, винуті з-під “спуда” і відкриті, положені “с честію” в тому ж храмі.

У 1656 році був у Києві Антіохійський патріарх Макарій. Він усердно просив, щоби йому дана була частина св. мощей великомучениці. Його просьба була виконана київським митрополитом Сильвестром (Косовим), і патріарх прийняв часть святих мощей з великою радістю і благодарінням.

В 1847 р. мощі св. великомучениці Варвари були положені в багату сребропозолочену раку, в якій спочивають і до сього дня.

Ліва рука св. Варвари була zostавлена в Греції. При київському митрополитові Петрові Могилі (1631 – 1646) вона була принесена у Польщу переселившись сюди греком Мозелем, з царського роду Кантокузиних і положена в збудованій ним кам'яній братській церкві на честь Воздвиження Чесного Хреста в м. Луцьку на Волині. Єпископ Луцький Гедеон, з князів Четвертинських, вложив св. руку великомучениці в благоліпний ковчег, нарочито для того виготований, і переніс до луцької соборної церкви св. Іоанна Богослова.

Через кілька літ єп. Гедеон, переносячись з Луцька до Києва на стан київського митрополита, привіз с собою і ковчег з рукою

св. Варвари з подобаючою честію положивши св. руку в олтарі соборної церкви Київської митрополії в честь св. Софії – Премудрості Божої, де вона і нині благоговійно почитається.

Окрім того, частина мощей св. Варвари, а саме палець, – храниться у Москві, в церкві імені св. Варвари, на “Варварке”, деякі частини мощей св. Варвари знаходяться також і на Афоні.

От і все, що вдалося достати про св. Варвару. Вибачте, якщо не потраплено (?).

Видання УАЦ, прислані Вами для наших семінаристів, роздані, при належних поясненнях – моїх та Василя Олексійовича в день св. Тараса Царгородського і день народження Шевченко.

Бувайте здорові і во всьому благоуспішні. Да хранить Вас Господь!
Ваш правдивий почитатель архімандрит Алексій”.

*(На листі штемпель: “Міністерство Ісповідань Вхідне ч. 336.
Одержано 20/III 1922 р.”)*

№ 2

1921, лютого 7. – Лист Діонісія (Валединського).

“До Вельмишановного пана міністра ісповідань Української Народної Республіки

Вельмишановний Пане Міністре.

Я вже давно стежу за положенням наших українських біженців, які опинилися в Польщі, і всяка їх потреба находити в моїм серці належне місце і отклик.

Тим приємніше через те для мене бажання громадянства українського мати серед себе свого українського священика, і я з великою охотою задовольняю це бажання і цілком погоджуся висвятити во іерея громадянина Івана Губу, котрого особисто повідомляю о часі іерейської хіротонії.

Разом з тим користуюся дуже приємною для мене нагодою висловити Вам, Пане Міністре, свою пошану і через вас передати всім нашим українцям щирий мій привіт і бажання усього найкращого. Хай хранить Господь Україну, умудрить і допоможе єї правителям, вождям і славним козакам, а також найутішить і порадує все українське громадянство.

Прикликаючи на Вас, вельмишановний Пане Міністре, і на діла Ваші Боже благословення, маю честь бути

Ваш покірний слуга Єпископ Діонісій”.

(Машинопис. Листа надруковано на бланку "Єпископ Кременецький Викарій Волинської єпархії лютого 7 дня 1921 № 37". Рукою І. Огієнка написано: "1) Дякувати за привіт. 2) Копію з привіту поширити серед громадянства і розіслати всім пп. міністрам. 12 /ІІ. Огієнко". Також очевидно рукою секретаря напис: "Вхідн. Ч. 91 12/ІІ 1921 р.")

№ 3
до грудня 1922. – Кременець. – Лист Діонісія.

“Кременець

Глубокочтимый и дорогой Иван Иванович!

Сердечно благодарю Вас за присланные листы вечерни и утрени на украинском языке и выдержки и выписки из газет. Частью этих сведений я воспользуюсь для “Православной Волины”. Если бы Вы и впредь снабжали меня подходящими для “Прав[ославной] Волины” сведениями о церковной жизни здесь и особенно за границей, то я был бы только благодарен Вам. Благодарю и за “Тимоша Хмельниченко”. Эта книга написана доступным для меня языком, совсем не то, что, напр[имер] “Літературно-Науковий Вістник”. Сей последний я совершенно не могу читать по непонятности его языка; правда там не все статьи в одинаковой степени непонятности.

Для того, чтобы у вас были кое-какие средства на издание вечерни и утрени, я дал распоряжение квитанцію (?) о переводе Вам всей остальной суммы за Литургию в количестве 680.400 м. дополнительно к 100.000 мр. п., врученнях мною Вам лично в Кременце. Расчет такой: 978 экз. x 800 мр. п. = 780.400 мр. п. По получении всех денег полностью благоволите прислать одну общую расписку.

Конечно, стоимость вечерни и утрени я буду снова по частям выплачивать вам в 1923 году, и это, коль я объясняю Вам, исключительно вследствие крайней затяжки дела собирания денег у духовенства.

Преосвященный Алексий возвратился из Владимира только в четверг по Вашему отъезде. Он посетил до 30 приходов и нашел на Владимирщине доброе настроение, исключая 2-3 прихода, где неудачные священники, хотя и молодые, и даже с университетским образованием.

8/21 сего ноября, в день Архистратига Михаила, небесного покровителя великого украинского народа, я решил совершить у себя в м[онасты]ре литургию на украинском языке по Вашему переводу. Вероятно, будем служить с преосвященным Алексеем

вдвоєм. Но, если паче чаяния, у меня будет болеть горло (а оно болит уже третий день вследствие простуды в одну из прогулок по саду, где мы гуляли с Вами), то придется служить преосвященному Алексию самому. “Призри с небесе, Боже...” предположено произносить в такой редакции: “Поглянь з неба, Боже, і бач, і завитай у виноградник сій і сохрани, його, котрого насадила правиця Твоя” (Псал. 79, 14 – 15).

При сем посылаю Вам чешское прошение, не можете ли Вы мне пойти в Праге просимые книги, списавшись с кем-либо из Ваших знакомых? Прошение благоволите прислати мне обратно, по миновении надобности.

Накануне дня выборов в Сенат список № 22 был снят с голосования. Посему теперь могут быть все спокойны относительно моей кандидатуры в Сенат: я никому мешать не буду. Я лично благодарю Бога за все.

Как Вы доехали? Как Ваше здоровье и самочувствие? Здравствует ли Ваша семья?

Будьте здоровы и благополучны. Того же желаю и всему семейству вашему.

С любовью а[рхиепископ] Дионисий”.

(На листі напис рукою І. Огієнка: “На жаль, відповів я на цього листа, що блукав світами, лише 15.XII.1922 І.Огієнко”)

№ 4

1922, жовтня 22. – Лист І. І. Огієнка до архієпископа Діонісія (Валединського) (?)

“Високодостойний Владико!

Я оце тільки що вернувся з Варшави, де був у владики митрополита. З митрополитом дуже багато говорили про біжучі справи, які стосуються і Вас. Владика митрополит просив мене, щоби я якнайскоріше відвідав Вас і єпископа Олексія для обговорення з Вами деяких справ, а тому в четвер, 2-го листопада в 9.50 вранці я виїжджаю до Вас в Кременець. Коли б цей час був для Вас чимсь незручним, або що, то прошу телеграфувати мені.

Владика митрополит благословив вечірню і утрєню в моєму перекладі.

До скорого побачення.

Проф. І. Огієнко”.

(Чернетка. Автограф. Вгорі штамп з датою: “30.X. 1922”)